

İLKÖĞRETİM TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ EDEBÎ METİNLERİN İÇERDİĞİ EVRENSEL DEĞERLERE VE METİN SEÇİMİNE İLİŞKİN BAZI TESPİTLER

Okt. Selim SOMUNCU
Adıyaman Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
selimsomuncu@hotmail.com

Özet

Bu çalışmada Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2005 yılında yürürlüğe giren Türkçe öğretim programına göre hazırlanan 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinler, temel evrensel değerler açısından ve edebî açıdan inceleniyor. Çalışmada bu metin incelemelerine geçmeden önce edebî metinler eğitsel açıdan değerlendirilip bu bağlamda kavramsal bilgiler sunuluyor. Sonrasında temel evrensel değerler üzerinde duruluyor. Daha sonra kitaptaki metinlere geçilerek önceki bölümlerde verilen bilgilerin ışığında metinlerin okuması yapılıyor. Bu metinler evrensel değerler açısından değerlendirildiği gibi edebî ve sanatsal açıdan da inceleniyor. Hem kuramsal açıdan tartışmaların hem de metin incelemelerinin yapıldığı çalışmada konu bu incelemelerle özelleştiriliyor. Çalışmada, eğitimde edebî metinlerin genel anlamda değer kazandırmada, özelde ise evrensel değerleri kazandırmada ne derece öneme sahip olduğunun tespiti yapılmaya çalışılıyor.

Anahtar Kelimeler: edebî metinler, eğitim, Türkçe öğretimi, edebiyat eğitimi, temel evrensel değerler.

SOME FINDING DEALING WITH UNIVERSAL VALUES IN LITERARY TEXTS SELECTION CRITERIA IN TURKISH COURSE BOOKS FOR PRIMARY EDUCATION

Abstract

Current research deals with the basic universal values and in terms of literary the literal texts in the course books published by The Ministry of National Education in 2005 for the 7th grades. Before analyzing the texts, they were evaluated in the view of literary and education and conceptual information was presented. Later, main universal values were briefly explained. In the light of the information given in previous sections, texts were read. Not only were those texts evaluated in terms of universal values but also in artistic and literary aspects. The subject was customized in the research in which both theoretical discussions and text analysis were carried out. The current research aims at indicating how effective the literary texts are in acquisition of values in general, and in particular, in acquisition of universal values.

Key Words: literary texts, education, Turkish Training, literature education, basic universal values.

GİRİŞ

Her milletin kendine has bir edebiyatı, edebî metinleri, hatta edebî kaygıları vardır. Bu kaygılar metinlere değer olarak yansır. Edebiyatta işlenen değerler arasında ortak noktaların bulunması, aynı değerın farklı milletlerin yazarları tarafından işlenmesi edebiyatın evrenselliğine işaretler. Okuyucu her milletin edebiyat metninde, o millete özgü değerleri görebileceği gibi millet üstü diyebileceğimiz bir takım ortak değerleri de görebilir. Bu değerler evrenseldir.

Eğitim ve edebiyat toplum hayatında büyük öneme sahip olgulardır. Eğitim bir toplumu doğrudan şekillendirmekle görevli resmî ya da gayri resmî bir sürecin ifadesidir. İçerisinde, daha özel bir anlamı olan öğretimi de barındırır. Edebiyat ise toplumların sözlü ya da yazılı edebî mahsullerinden, metinlerinden oluşan bir sanat dalıdır. Edebiyat da, eğitim gibi her zaman doğrudan ve sürekli olmasa da, toplumu şekillendirir, biçimlendirir, değiştirir ve dönüştürür. Bunu edebî metinler aracılığıyla yapar. Bu anlamda edebî metin mutlak şekilde bir doyum nesnesidir. Bu doyumdan zarar da fayda da gelebilir. Bu doyumunu tatmin sırasında eğitim ile işbirliği yapılırsa edebiyat faydalıya dönüşebilir.

Tabii ki evrensel değerler edebiyatın tek gayesi değildir. Ama edebiyatın insanı, insanî olanı konu alması edebiyatı doğrudan evrensel değerlerle birlikte düşündürmektedir. Örneğin vicdan duygusunu Dostoyevski'de de Yakup Kadri'de de görebiliriz. Ya da Sait Faik'teki içtenlik ve hassasiyetin hemen hemen aynı André Gide'de de vardır. Dolayısıyla dil, kültür farklılaşsa da mesaj evrenseldir. Bu bağlamda edebî metinler eğitimde kullanılır, kullanılmaktadır.

İlköğretim aşamasında edebî metinler Türkçe dersleri aracılığıyla öğrenciye sunulur. Eğitim ortamında edebî metinler isabetli seçilmelidir. Biz araştırmamızda gerek edebî metinlere gerekse eğitime ve evrensel değerlere ilişkin bazı temel olguları, terimleri açıkladıktan sonra 2005 yılında ders kitabı olarak okutulmaya başlanan 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki¹ edebî metinleri evrensel değerleri içermesi açısından ve edebî açıdan inceleyeceğiz. Söz konusu kitapta metin sayısı fazla olduğundan tamamını, incelemek bir makalenin konusunu aşacaktır. Bu yüzden 6 temaya (eski adlandırmayla ünite) ayrılan kitabın, her temasından incelenmek üzere birer metin seçilmiştir.

Sonuç itibariyle çalışmamız salt 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki edebî metinleri evrensel değerler açısından incelemekle kalmamış, aynı zamanda bu ve benzeri/türevi metinlerin sınıf ortamındaki işlevselliğini, evrensel değerler adı altında verilen birtakım temel insanî vasıfların, bireye 7. sınıf kitabındaki edebî metinler aracılığıyla kazandırılıp kazandırılmayacağı, bu metinlerin edebî ve eğitsel açıdan yeterli düzeyde olup olmadığını inceleyecektir.

¹ Abdulkadir ATLAN, Serdar ARHAN, Sema BAŞAR, Songül ÖZAYKUT, Gülderen ÖZTÜRKER, Derya YILMAZ, Yavuz YÜKSEL, *Türkçe Ders Kitabı İlköğretim 7*, (editör: Murat ÖZBAY) Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2007.

1. SINIF ORTAMINDA EDEBÎ METİNLER

Edebî kelimesi kökü edep'ten gelen Arapça bir kelimedir. Edebî “edebiyatla ilgili, edebiyata ilişkin” (TDK, 1998: 670) anlamlarına gelir. Edebî eser ise, “Edebiyatta sanat değeri taşıyan değişik edebiyat türlerinde kaleme alınmış eserlerin her biri” (TDK, 1998: 670) olarak tanımlanmıştır. Tanımdaki edebiyat türleri ifadesinden anladığımız şey ise şiir, hikâye, roman, tiyatro, anı vb. metinleri kapsar ve her tür öğrencide farklı bir karşılık bulur. Bu açıdan edebiyat, zengin bir kültürel birikimi içinde barındırır. Böylesi bir kültürel birikimden sınıf ortamında mutlaka yararlanılmalıdır. Edebiyat bir duygunun, bir düşüncenin, bir hayalin söz ve yazı hâlinde, güzel ve etkili bir şekilde ifade edilmesi (Karaalioğlu, 1980: 5) ise öğrenciyi bu güzelliklerden mahrum bırakmamak gerekir.

Edebiyatın ve seçkin edebî metinlerin sınıf ortamına sokulması gerekliliği yanında edebî metinlerin ve edebiyat bilgisinin sınıf ortamında verilmesine ilişkin bir takım yanlış uygulamalar yıllarca yapılmıştır. Bu yanlış uygulamalarda edebî metin aracılığıyla sunulan eğitim bir ‘haber verme’, yazarların yaşam öyküleri hakkında bir bilgilendirme olarak değerlendirilmiş, edebî metnin bir beceri, bir hissiyat kazandırma olduğu ise hep unutulmuştur. Oysa edebiyatın imkânları sayesinde öğrenci birçok kazanım elde edebilir. Çalışmanın ilerleyen sayfalarında başlıca edebî türler için en temel olanlarını sayacağımız bu kazanımları diğer türler için de çeşitlendireceğiz. Fakat tüm bunlardan önce edebiyatın temelinde hissetmek, düşünmek ve bunları kaleme almak vardır. Böyle olunca Türkçe dersleri ve edebî metinler; okuma, düşünme ve yazma bağlamında sınıf içinde yetenekli öğrencilerin keşfedilmesini sağlayacak ya da öğrencinin kendindeki yeteneğin ortaya çıkması için bir araç işlevi görecektir. Ayrıca tüm bunların yanında Türkçe dersinin tüm öğrencileri yazar, şair yapmak gibi bir amacı olmadığını unutmamak gereklidir.

2.EDEBÎ METİNLERİN EĞİTİCİ BİR ARAÇ OLMA YETERLİLİĞİ VE EDEBÎ METİNDE FAYDA

Cahit Kavcar, *II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim* adlı kitabında edebiyatla eğitim arasında sıkı bir yakınlığın olduğunu, bu ikisi arasındaki en büyük ortak yönün konularının insan olması, her ikisi arasındaki benzerliğin ise yetiştirme yani terbiye etme işi ile uğraşmaları olduğunu söyler. (Kavcar, 1988: 9) Edebiyat ile eğitim arasındaki bu bağ edebî metinler sayesinde kurulur. Eğitim ortamında materyal “hedefleri gerçekleştirmek amacıyla araçlardan faydalanarak yapılan ders, sunum” (Şahin, 2004: 200) içeriklerini ifade eder. Dolayısıyla edebî metinler de eğitici bir araçtır, bir materyaldir.

Edebî metinler eğitimde kullanılırken güçlü, yeterli bir ‘materyal’ olacağı gibi yetersiz, eksik veya zararlı bir araç da olabilir. Bu bağlamda okullarda yıllarca okutulmuş, ısrarla tavsiye edilmiş, ders kitaplarına girmiş La Fontaine’in masallarına bakılacak olursa;

Nedir söyledikleri? Ağustos böceği kışın aç kalmış, komşusu karıncadan bir lokma yiyecek istemiş; karınca da onu alaya almış: ‘yazın türkü çağırdığın gibi şimdi de kalkıp oynarsın!’ demiş, zavallıya yardım etmemiş. Ahlâksızlık değil mi karıncanın? Ahlâksızlık aşılması olmaz mıyız” (Ataç, 2000: 122)

Belki yıllarca karınca öznesiyle hep karınca gibi çalışkan olmak, ağustos böceği örneğiyle de tembel olmamak, işini zamanında yapmak, bugünün işini yarına bırakmamak ve karınca gibi çalışkan olmanın gerekliliği ile faydaları gibi nasihatler verildi bu metinlerle ama Ataç’ın değindiği olgu hep unutuldu. Her edebiyat metninin mutlak bir yararı, faydayı barındırdığı hissine kapılmışçasına süren bu tavır uzun süre değişmedi. Dolayısıyla karşımızda şöyle bir durum vardı: eğitimciler edebiyatın eğitimdeki işlevini artık göz ardı etmiyorlardı. Tehlike artık ondan çok şey umut etmeleri veya onu yanlış yorumlamaları yönüne kayıyordu. Ancak edebiyat metnine sadece bir araç olarak bakmak sakıncalı olabilir. Ya da belli bir edebî metinden mutlak bir yarar gözetmek doğru olmayabilir. Bu çelişki, eğer buna bir çelişki olarak bakılacaksa, edebiyatın kendi çelişkisidir. Nitekim Yunan şairi Kavafis’in, tüm sanatçıları ilgilendirdiği gibi muhatap kitleyi de kuşatan “Sanat her zaman yalan söylemez mi?” (Oktay, 1995: 359) sözü bir anlamda sanattan ve sanatçıdan neyi beklememiz gerektiğini söylemese bile, neyi beklemememiz gerektiğini söyler. Fuzûlî, “unutma ki şair sözü yalandır” diyerek de aynı şeyi ifade eder. Ataç ise “Şiirle hikâyenin de doğrusu, yalanı vardır. Yalan şiir, yalan hikâye bir yazarın, zaruretiyi kendi içinde duymadan yazdığı şiirle hikâyedir. Nesir, şiir, bugünkü edebiyatımız yalanla dolu.” (Ataç, 2000: 20) diyerek edebiyata bir anlamda kutsallık veren yaklaşımları kırmaya çalışır. Ataç’ın bu söyledikleri edebiyat her zaman doğru söylemez sözünü pekiştiren bir tespittir. Aynı zamanda bu tespit sanat ve yalan konusuna çok daha belirgin bir yaklaşım getiriyor kanısındayız. Eagleton, “Yarar, edebiyatçılara saç kurutma makinesi ve kâğıt tutacını çağrıştıran tatsız bir kelimedir.” (Eagleton, 2004: 252) diyerek edebiyat metninden fayda gözetmenin anlamsızlığını ironik bir üslupla eleştirir. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki “Her okuduğumuzdan ille bir fayda, bir assı beklemek de, bir bakıma, ahlâksızlık değil midir?” (Ataç, 2000: 122) diyen Ataç’ın görüşleri Eagleton’un görüşüyle örtüşür. Cemil Meriç ise edebiyattan nasıl bir yarar umabileceğimizi roman türünden hareketle şöyle örneklendirir: “artık sanatımızı, ne kadar yüce olursa olsun, herhangi bir davanın emrine vermek ehliyetini kaybettik. Romanın kendine has bir amacı var: insanı tanıtmak. Başka türlü düşünmüyoruz.” (Meriç, 1998: 261) Meriç bu sözleriyle edebiyata, edebiyatın çok ciddi bir boyutu olan edebiyat-psikoloji, edebiyat-eğitim ve insan eksenli bakar. Uçan ise, günümüzde edebî metinlere ahlâki bir görev yüklenmeyeceğini, yazınsal ürünlerin daha çok estetik boyutuna bakılması gerektiğini söyler. Ancak “öğrenciye/okuyucuya önerilecek yazınsal ürünlerin seçiminde, öğrencinin sonuçta ufku geniş, ‘ahlâklî’, ‘güzel’i düşünen, ‘iyi’ bir kişiliğe sahip” (Uçan, 2008: 68) olması düşünüldüğü için bu metinlerin genelde eğitsel özelde ise – konumuz bağlamında söyleyecek olursak- evrensel değerlere

ilişkin olması beklenir. Edebî metinle kazandırılmak istenen değerlerde, ister eğitsel öğeler ağır bassın, isterse evrensel değerler ağır bassın her halükârda çocuğa verilmek istenen ahlâk ve ahlâklılık olacaktır. Bu ahlâk “ister felsefi anlamda ‘etik’ olarak düşünülün, isterse toplumun temel dinamiklerinden sayılan millî ve manevî değerler manzumesine temel olacak tarzda ‘ahlâk’ olarak tanımlansın, varılacak hedef genel anlamda ‘iyi, güzel, doğru, yararlı’ gibi pozitif sıfatları tarif edecektir.” (Cemiloğlu, 2003: 18) Eğer edebî metin ahlâka ilişkin bir mesaj içermek zorunda değilse, edebî metnin böyle bir vazifesi yoksa bile Türkçe eğitiminin, Türkçe öğretmenin böyle bir kaygısı olmalıdır. Bu vazife yukarıda söylediğimiz türden metinleri seçip çıkararak öğrencinin önüne koymaktır. Başka bir ifadeyle söyleyecek olursak bu vazife titizliktir. Bu bağlamda,

“Gülten Dayıoğlu’nun Cambaz Parası adlı öyküsünü okuyan bir çocuk, öyküden estetik bir zevk almanın ötesinde, başkasını kandırmanın çirkin bir davranış olduğunu da; Sabahattin Ali’nin Arabalar Beş Kuruşa adlı öyküsünü okuyan bir insan, kendisinden daha yoksul olan bir insanı hor görmemeyi de; Ömer Seyfettin’in Diyet adlı öyküsünü okuyan bir kişi, yaptığı bir iyiliği başa kakmamayı da öğrenecektir.” (Uçan, 2008: 69)

Dolayısıyla Türkçe eğitimi bu ve benzeri metinler sayesinde temel evrensel değerleri kazandırabilir. Türkçe eğitimi ve eğitimcisinin yukarıda andığımız vazifesi böylesi metinlerle öğrenciyi buluşturmak olmalıdır. Titizce seçilen bu metinlerle amaçlanan, gençlerimizin kişiliğini oluşturmaktır. Bu ileride işleneceği üzere edebiyat metinlerinde işlenen değerler sisteminin öğrenciye kazandırılması ve onun edineceği davranışlara bu yoldan şekil verilmesiyle gerçekleştirilecektir.

Kısacası edebiyat metni bir bilgilendirme aracı olmaktan ziyade bir olguyu, bir kavramı, bir olayı içselleştirme aracıdır denebilir. “Edebiyat eğitiminin hedeflerinden birisi, öğrenciye sadece rasyonel bir düşünce sistemi kazandırmak değil, bunun yanı başında sezgisel bir yetenek edindirmektir.” (Uçan, 2008: 62) Bu yüzden çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde ders kitabındaki metinlerin evrensel değerler açısından incelenmesinde bilgilendirmek, vermek, öğretmek fiillerini kullanmak yerine içselleştirmek ve kazandırmak fiillerini kullanacağız. Bununla birlikte metinlerin bilgi eksenli mi yoksa edebî, estetik gayelerle mi kaleme alındığı üzerinde de durulacaktır.

3.EDEBÎ METİNLERLE ÖĞRENCİYE NELER VERİLEBİLİR?

Her edebî türün eğitimde işlevsel bir yanı vardır. Edebî metin eğer hikâye ve romansa ve kurmaca bir dünyayı, bu dünyanın karakterlerini öğrenciye sunuyorsa bir yaşantı zenginliği de katacaktır. Bu yaşantı zenginliği öğrenciye evrensel değerleri de kazandıracaktır. Çünkü “Ahlâkı, yalnız bir toplumun ahlâkı değil, kuşaktan kuşağa, ülkeden ülkeye, çağdan çağa gelişen, insanların bütün iyilik, güzellik düşüncelerini, inanlarını toplıyan ahlâkı feylesoflar, şairler,

romancılar” (Ataç, 2000: 118) eserleriyle oluşturuyor. Bu bağlamda hikâye ve romanla öğrenci gerçek hayatta benzerleri olan kurmaca dünyaya adım atmış olacaktır. Eğer bu kurmaca bütünüyle hayal ve masalımsı öğelerle kurulmuşsa öğrencinin hayal dünyasının gelişmesine katkı sağlayacaktır. Çünkü roman “her hâlükârda cazip bir muhayyile ikliminin perdedândır. Hulyaların sırça saraylarını bu iklimin içinde bulurlar çoğu kereler. Bazı kereler kendilerinden, kendilerini sikan aile yahut çevre şartlarından uzaklaşıp serazad kanat çırpacakları bir hayat fezâsıdır.” (Andı, 1999: 31) Öğrenci “İç sıkıntısını Baudelaire’ den, cimriliği Balzac’ın Eugenie Grandet’inden, kıskançlığı Bette Abla’dan, Ege açıklarını Halikarnas Balıkcısı’ndan, Çukorava’yı Yaşar Kemal’den, insanın iç dünyasındaki çatışmaları Peyami Safa’dan öğrenebilir.” (Uçan, 2008: 18) Eğer öğrencinin okuduğu metin, Zeynep Ankara’nın *Terkedilmiş Sokakta Sessiz Bir Gölge Oyunu* adlı romanı gibi modern hayatın bohem yanını ve modern bireyin yaşadığı psikolojik sorunları ele alan bir romansa öğrenci/okuyucu bu romanda kaosla yüz yüze gelmeyi, kurmacanın içine giren kaosun edebiyata kattığı zevki tadar. Kendi hayatını kaosaştırmadan yahut kaosun içine düşmeden önce, kurmaca dünyanın bunalımlı kahramanlarına bakarak kurtuluşun işaretlerini hissedebilir, sezebilir, anlayabilir. Zihinsel bir kaosun başladığı yerde edebiyatın ve okumanın zenginliğini yakalar. Ya da Dostoyevski’yi okuyan bir öğrenci işlenen suçlar her ne kadar gizlense de suçların mutlaka cezasız kalmayacağını, adaletin yerini bulacağını öğrenir. Yakup Kadri’nin *Yaban*’ındaki Ahmet Celal’in yaşadığı topluma niçin yabancı kaldığını anlayabilir.

“Balzac’ın Grandet Babası’ndan cimriliği, (...) Fatih Harbiye’nin Neriman’ından, Ayfer Tunç’un bir umutsuzluğu yaşayan Aziz Bey’inden kararsızlığı, Mustafa Kutlu’nun *Bu Böyledir* adlı öyküsündeki Süleyman’dan yoksulluğu ve geçim sıkıntısını, Hüseyin Su’nun *Gülşefdeli Yemeni*’indeki Halakız’dan şefkat ve merhameti, cömertliği, güzelliği, yoksulluğu, mutluluğu (...) daha iyi hissedecek, kendi dışındaki insanları, olayları daha bir başka anlamlandırabileceklerdir.” (Uçan, 2008: 67-68)

Okunan kurmaca, tarihî bir metin ise öğrenci tarihî kişi ve olayları edebiyatın ve edebiyatçının bakış açısıyla ve kurmaca türün imkânları ile okuyacaktır. Böylesi bir kurmaca metin, bireye bildiği tarihsel gerçekliklere ve olgulara farklı açıdan bakmasını öğretecektir. Bu açıdan bakıldığında bir anlamda bilginin kendisi olmasa bile onun yorumudur edebiyat. Bu yorum, içerisinde eleştiriyi de barındırabilir. Andı’nın ifadesiyle böylesi okumalar edebiyatı sıradan bir masaldan, bir Keloğlan hikâyesinden farklılaştırarak, okuyana hoşça vakit geçirtecek bir çerez tür olmaktan kurtarır. (Andı, 1999: 28) Bu açıdan edebî metin, “insan ruhunu rahatlatmak, onu içinde bulunduğu sıkıntılı ve gergin ortamdan uzaklaştırmak için bir nevi katarsis mekanizması” (Emre, 2006: 200) olarak düşünülebilir.

Şiir okuyan öğrenci, şiirde kelimelerin asonans, aliterasyon, kafiye ve redif ile sağladığı coşkunluğa ve dilin akıcılığına şahit olacaktır. İyi şair tarafından kaleme alınmış bir şiiri okuyan öğrenci, şiirde kavramların nasıl anlam değiştirdiğini, oluşan anlam katmanlarını öğretmenin de yönlendirmesiyle söz sanatlarının şiirde kullanılmasının, şiir türüne farklı bir güç kattığını, onu farklı kıldığını görecek, edebiyatı bir de şiirin diliyle tanıyacaktır.

Pastoral bir şiirde öğrenci; yaşadığı tabiata, ağaçlara, güneşe, aya, hayvanlara vs. bir de şiirin penceresinden bakacak, doğaya karşı bir sevgi besleyecek, bu sayede öğrencide tabiatı koruma, sevme duygusu gelişecek, tabiatı dost belleyecek, tabiatın da insanın bir parçası olduğunu anlayacaktır.

Lirik bir şiirde öğrenci; aşk, ayrılık, özlem, hasret konularını içselleştirecek ve vicdanî duyguları tadacak, belki daha da ileri giderek ergenlik çağında ilk kez bu şiirlerle âşık olacak ve şiirler yazacaktır. Çünkü ergenlik çağında, “gençliğin yaratma eyleminde taşıdığı gizil güç diğer tüm yaşam dönemlerinden daha fazladır. Delikanlılık döneminin kabına sığmayan bedensel ve ruhsal dalgalanmalar, temelde duyguyoğun bir uğraş olan şiiri oluşturmada önemli bir olmaktadır.”(Alper, 2001: 103) “Şiirin gücünü fark eden bir öğrenci, hayallerini zenginleştirebilmeyi ve karşısındakini etkileyebilmeyi öğrenmiş olur” (Aytaç, 2006: 264)

Eğer öğrenci için seçilen şiir Türk şiir geleneğinden bir şiirse öğrenci aşkın ölçsüzlüğü değil ölçülülüğü, tutarsız ve hesapsızca bir sevmeyi değil, hesabı verilebilecek bir sevgiyi, bu sevginin kökenlerini, sevme ve sevilmenin yaratılıştan gelen duygular olduğunu anlayacaktır. Bunları anlayan öğrenci aşkın salt ıstırap ve melankoli değil, bir yaşama biçimi olduğunu anlayarak bu aşkı hayatının her safhasına yayacak, ileride mesleğine, eşine, hayata da bu pencereden bakabilecektir.

Eğer öğrenci klâsik şiirin seçkin örnekleriyle karşılaştırılırsa, Süleyman Çelebi’de cemiyetin dinî mizacını, Fuzûli’deki dilin hassasiyet ve kalitesini, Bâki’nin ustalık ve estetiğini, Nef’i’de belagat ve tezyifi, Nâbi’de kuru mantık ve akli, Nedim’de şive ve zarafeti, Şeyh Galip’de ise irfan ve inceliği (Ayvazoğlu, 1997: 197) görecektir.

Eğer öğrencinin okuduğu şiir epik bir şiirse öğrencinin bu şiir sayesinde kahramanlık, fedakârlık, yiğitlik duyguları gelişecektir. Kendi toplumunun millî kahramanlarını, destanlaşmış şahsiyetlerini tarih kitaplarından değil de bir de bu şiirler aracılığıyla tanıyacaktır. Nitekim *Oğuz Kağan Destanı*’nı okuyan öğrenci, Oğuz Kağan’ın hayat karşısında aldığı tavrı anlayacak, Oğuz Kağan’ın yetişme tarzı, hayata bakış tarzı, kuvvet ile barışı, efendilik ile dostluğu birleştirdiğini ve netice itibarıyla Oğuz Kağan’ın Oğuz’a ve Türk kavmine büyük devletler kurma imkânı (Kaplan, 1996: 28) verdiğini anlayacaktır. Öğrenci, Türk tarihinin zaferlerle dolu olduğunu, Türk edebiyatındaki epik şiir örnekleriyle bir kez daha anlayacak, bilecek ve daha da önemlisi şiirin dili sayesinde zaten tarihî bir bilgi

olarak bildiği bu zaferleri özümseyecek/içselleştirecektir. Epik, lirik ve pastoral şiir türleri için söylediğimiz kazanım örneklerini satirik, dramatik ve didaktik şiir türleri için de çoğaltıp söylemek mümkündür.

Öğrenciye sunulan metin bir tiyatro metni ise bu sayede öğrenci bir senaryoyu sahnelemeyi, sahnede rol yapmayı, farklı bir karakteri oynayarak toplumun her kesiminden insanların hallerini, tiyatronun toplumsal eleştiriye ilişkin kendine has dilini, tiyatro eserinde güldürü unsurlarının kullanılmasını, eleştireliliğini, tiyatro türünün geniş anlatma imkânını fark edecektir. Bilhassa çocukluklarını yaşayamamış bireyler için tiyatro ideal bir türdür.

Peki, edebiyat gerçekten terbiye edici midir? Mehmet Kaplan, *Oğuz Kağan Destanı* üzerine yazdığı bir yazısında, bu destanın terbiye etme gibi bir maksadı olduğunu söyler. (Kaplan, 1996: 28) Kaplan'ın yaptığı tespitlere benzer tespitler başka eserler için de elbette yapılmıştır. Çünkü “edebiyat yalnızca duygu ve düşüncelerin güzel ve etkili bir biçimde ifade edilmesi biçiminde değerlendirilemez. Edebiyat aynı zamanda sosyo-kültürel ortama ait bir gerçekliktir. Edebiyatın güzeli önceleme ve etki oluşturma özelliğini kabul edip onun doğrudan toplum ve insan sorunları üzerine yapılandığını kabul eden” (Alver, 2006: 11) bir yaklaşımın varlığından haberdarız. Böylesi bir yaklaşım, edebiyatı dar ve sınırlı bir çevre ile değil, toplum bütünlüğünde değerlendirmeyi önemsemektedir. Bu bağlamda toplumsal yanı olan edebiyat topluma ait değerleri kazandırarak terbiye de eder.

Fakat tüm bunların da üstünde, edebî metnin temelinde hissetmek, düşünmek ve bunları kaleme almak olduğunu unutmamak gerekir. Bu açıdan Türkçe dersleri ve edebî metinler; okuma, düşünme ve yazma bağlamında sınıf içinde yetenekli öğrencilerin keşfedilmesi ya da öğrencinin kendindeki yeteneği ortaya çıkarması için bir araç işlevi de görebilir. Ama her şeyden önce Türkçe derslerinin tüm öğrencileri yazar, şair yapmak gibi bir amacı olmadığını unutmamak gerektiğini tekrar vurgulamak istiyoruz.

4.EVRENSEL DEĞERLER İFADESİNE GENEL BİR BAKIŞ

Evrensel değerler, hem kişinin kendisiyle olan ilişkisinin sağlamlığında hem de diğer bir insan ya da insan gurubuyla olan ilişkisinde, insanın yararına olacak eylemlerde bulunmasını salık veren değerlerdir. Bu da ancak tüm insanoğlunun bağlı olduğu etik değerler, sevgi, saygı, güven, hoşgörü vs ile mümkündür. Evrensel süreçler, “genel anlayışın dışında tanımlanması yer yer gereksiz olan toplumsal kuralların ifadesidir. Bir toplum, yaşadığı evreleri ille de evrensel olsun diye değil, yaşantının insanlara genel olarak sunduğu anlayış ilkeleri olarak yaşar. Evrenselliği savunulan eylemler, o güne kadar ortaya konulan yaşantıların içinde yer alan, insanın genel anlayışını temsil edebilecek toplumsal sistemin ürünüdürler. Hiç kimse evrensel kuralların çerçevesini oluşturma inisiyatifine sahip değildir. Sadece evrensel özellik taşıyan toplumsal birikimler, farklı kültürler karşılaştırarak,” (Koç, 2007: 27) tespit edilir, ortaya çıkarılır.

Rousseau, insanlar, devletten önce ve onun hukukundan üstün birtakım tabii haklara sahiptir, (Rousseau, 1992: 25) derken evrensel değerlerin hukukun üstünde değerler olduğunu dile getirmeye çalışır. Tüm insanlığa hitap eden müşterek bir değerler silsilesi olmazsa insanlar arasında devamlı bir savaşımın, dehşet ve anarşinin hüküm sürdüğü bir dünya ortaya çıkar. Roma hukukçusu Ulpian, evrensel değerlere uygun yaşamayı şu şekilde dile getirir: “şerefli yaşa, kimseye zarar verme, herkese payına düşeni ver.” (Çiftçi, 2006: 248) Tabii hukuk rönesansını savunan düşünür Recasens Siches, objektif ve apriori (öncül deneyden bağımsız olan) ideal objelerin varlığını savunmuştur. Siches e göre doğruluk, iyilik, güzellik, adalet ve güvenlik ideal değerlerdir. Bunlar tecrübe ve duygu algılamasıyla değil sezgi sonucu bulunabilirler. (Çiftçi, 2006: 248)

Yine Alman gelişim psikoloğu Kohlberg, kendi adıyla bilinen *Kohlberg Ahlâk Yasaları*'nda bireylerin ahlâki gelişim sürecinde evrensel ahlâk ilkeleri eğiliminden bahseder. Evrensel ahlâk ilkeleri eğilimi Kohlberg yasasında altıncı evredir. Bu dönemde doğru ve yanlış, kişinin kendi vicdanıyla tanımlanır. Bu ilkeler, adalet ilkeleri, insan hakları ve insana saygı gibi evrensel ahlâk ilkeleridir. Bu evrede kişinin ahlâki yargısını evrensel ahlâk ilkeleri belirler. Gander ise bu ahlâk ilkelerini evrensel adalet ilkeleri der ve bunları, “insan haklarının eşitliği ve bireysel kişiler olarak insanların onuruna saygı” (Gander ve Gardiner, 1998: 335) şeklinde sıralar.

Sonuçta evrensel ahlâkî değerlerin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

“Evrensel ahlâkî değerler, insanüstü bir varlık tarafından-tanrı tarafından ortaya konulmuş ve tavsiye edilmiş değerlerdir. Akılcı bir varlık olan insanın, insanca yaşamasını ve vicdanının sesini dinlemesi sonucunda kendi benliğine yabancılaşmamasını sağlayan eylemlerinde ortaya çıkan değerlerdir. İnsanoğlunun menfaatine olan ve topluma yarar sağlayan değerlerdir.” (Çakmak, 2000: 67)

Bir toplumdaki değerlerin, tüm bir kültürün veya tüm toplumun değerleri olarak ifade edilmesi doğru değildir.

“Bir toplumda çeşitli sınıflara özgü çeşitli değerler olabildiği gibi, bunlar zaman içerisinde değişiklik de gösterebilmektedir. Ancak, temelde sosyal değerler tüm insanlığı ve toplumları ilgilendirmeleri bakımından evrenseldirler. Değerlerin evrensel niteliklerinin yanı sıra, çeşitli toplumlar ve uluslar açısından algılanma durumlarına bağlı olarak, bazı değerler ulusal değer olarak nitelendirilir. Bu açıdan bakıldığında evrensel değerleri, tüm dünyayı ve insanlığı ilgilendiren değerler; ulusal değerleri ise belli uluslara ilişkin, o ulusun duygularını ifade eden değerler şeklinde tanımlamak mümkündür.” (Ercan, 2001: 14)

Kısacası değerlerin evrensel olanı, insanlığı ortak noktalarda birleştiren ve bütünlüştürdür. Adalet, ahlaklılık, ana-babaya yardım ve aile içi dayanışma,

barış, demokrasi, eşitlik, her birey değerlidir, insan hakları, kendine yapılmasını istemediğın davranışını başkasına yapmamak, sevgi, uygarlık olgularını birer evrensel değer olarak aldık. Şimdi bu evrensel değerler üzerinde kısaca duralım.

4.1. Adalet

Aristoteles'in üzerinde önemle durduğu ve Etik'inde tam olarak bir bölüm ayırdığı erdemlerden biri de adalettir. Aristoteles "Ethik'te politikanın sıkı bir bağılılığı içinde bu erdemi özel bir özenle inceler. Adalet insanın başkalarıyla olan bağılılıklarında ortaya çıkması bakımından bütün etik erdemler arasında en üstün olanıdır." (Akarsu, 1965: 102) Her toplumun arzuladığı bir yaşam biçimi olarak adalet evrensel değerlerin başında gelir.

4.2. Ahlâklılık

Arapça bir kelime olan ahlâk, "Bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları (...) İyi nitelikler, güzel huylar" (TDK, 2005: 43) anlamlarına gelir. Terim olarak ise, ahlâk; "insanların davranışları hakkında toplumda iyi-kötü, olumlu-olumsuz, doğru-yanlış şeklinde oluşan değer yargılarına göre, yapılması veya yapılmamasını gösteren kurallar sistemi" (Çiftçi, 2006: 7) olarak tanımlanmıştır. John Nuttal'e göre ahlâk, yanlış ve doğru, iyi ve kötü, erdem ve kusur ile yaptıklarımızı ve yaptıklarımızın sonuçlarını değerlendirmedir. (Nuttal, 1997: 15) İnsanların bir arada yaşamalarına ilişkin bir takım değişmez normları içinde barındırdığından ahlâklılık bir evrensel değerdir.

4.3. Ana-Babaya Yardım ve Aile İçi Dayanışma

Aile hayatı, kan bağıının oluşturduğu en güçlü yakınlık duygusu üzerine inşa edilir. Bu kan bağı kendiliğinden ortaya çıkan bir güven, saygı-sevgi, benimseme, sahip çıkma, koruma, yardımlaşma ve dayanışma gibi eylemleri de içinde barındırır. Aile hayatında bir iş bölümü vardır. Ebeveynin bazı vazifeleri vardır. Bu *Türk Medenî Kanunu*'nda ana ve babanın hak, ödev ve sorumlulukları adı altında düzenlenmiştir. (Şener, 1989) Bunun yanı sıra çocukların da kendi vazifeleri vardır. Fakat bu görev ve sorumlulukların dışında ebeveynin hakkını ödeme gibi bir sorumluluk bilinci de bir taraftan çocuğa aşılanır. Çocuk gerek küçüklüğünde ebeveyni ile yaşarken gerekse büyüyüp evlendikten ve ayrı yaşamaya başladıktan sonra ebeveynini unutmaz, onlara yardım etmekle kendini sorumlu hisseder ve onların yaşlandıkça yardıma muhtaç olduklarını, ödenmesi gereken bir hakları olduğunu aklından çıkarmaz. Onlar ölene kadar da sürekli onların yardımına koşmakla kendini yükümlü hisseder.

4.4. Barış

Barış, “savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh. Böyle bir antlaşmadan sonra insanlık tarihindeki süreç, uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam.” (TDK, 2005: 201) olarak tanımlanır. Barışın temelinde esasen tüm evrensel özellikler yatmaktadır. Barış; hoşgörü, saygı, sevgi, anlayış, uzlaşma gibi kavramların oluşturduğu ve insanlar tarafından her zaman özlem duyulan ideal bir hâldir. Göz göre göre katliamların yapıldığı ve insanların kıyıldığı günümüz dünyasında barış, tüm insanlığı ilgilendirmesi bakımından evrensel bir değer olarak görülmektedir.

4.5. Demokrasi

Demokrasi, en genel tanımıyla halkın kendi kendini yönetmesi, yönetimin halk tarafından desteklenmesidir. Lipson’a göre demokrasi, “insan ilişkilerini gittikçe artan biçimde özgürlük ve adalet ideallerini içerecek biçimde bütünleştirmenin bir yoludur.” (İnal, 1998: 75) Touraine ise demokrasiyi “tekin utkusu ya da halkın hükümdara dönüşmesi değildir. Tam tersine kurumların bireysel ve kolektif özgürlüğe bağımlı kılınması” (Touraine, 2004: 382) olarak tanımlamıştır. Kışlalı ise demokrasinin tüm insanlığı ilgilendiren evrensel değerlere yönelik bir özgürleşmeyi ifade ettiğini söyleyerek onun evrensel değerlerle olan bağlantısını dile getirdikten sonra demokrasinin, insancıl değerlerin gerçekleştirilmesine yönelik bir ‘insanlık devletini’ amaçladığını söyler. Kışlalı, dil, din, ırk, bölge, kimlik vb. farklılıkların demokraside her hangi bir ayrımcılığa yol açmamasını, onu evrensel kılan en önemli özellik olarak görür. (Kışlalı, 1998: 27-30) Demokrasi, günümüz dünyasında değişik uluslar tarafından çok farklı şekillerde uygulansa da kendi içinde adalet, kardeşlik, hoşgörü, katılım gibi değerleri barındırması açısından evrenselidir.

4.6. Eşitlik

Dünyadaki “bütün insanlar birbirine eşittir, çünkü hepsi aynı ölçüde akıldan pay almışlardır, hepsi tek bir beden parçalarıdır.” (Akarsu, 1965: 66) Eşitlikte hak talepleri esastır. “Eşitliği en iyi gerçekleştirecek rejimin demokrasi olduğuna inanılır. Gerçekten halk arasında ‘demokrasi’ ve ‘eşitlik’ artık özdeşleşmiş durumdadır.” (Çiftçi, 2006: 259) En genel anlamıyla, insanların aynı haklara ve aynı yükümlülüklerle sahip olması, kölelik, soyluluk gibi sınıfsal ayrıcalıkların ortadan kaldırılması olarak tanımlanan eşitlik de uzmanlar tarafından evrensel değer kategorisine dâhil edilen bir kavramdır.

4.7. Her Birey Değerlidir

Her birey değerlidir, çünkü her bireyin onuruyla yaşama hakkı vardır. Günümüz dünyasında kin, haset, kıskançlık ve şiddet, sadece bireyler arasında değil, sosyal ve etnik gruplar arasında da mevcuttur. Sağlıklı bir toplum dayatmalardan uzak, bütün bireyleri arasında dil, din, sınıf, ırk ve mezhep farklılıklarına rağmen saygıyı inşa etmiş toplumdur. İnsanlık tarihinin en eski dinleri ve ahlaki değerleri insanın canına kıymanın kötü bir davranış olduğunu söylemiş ve bütün insanları bundan men etmişlerdir. Nurullah Ataç, Louys'tan şöyle bir anekdot aktarır;

“Eski Yunan kentlerinin birinde bir ressamın kölesini çarmıha gerdiği, türlü işkenceler ettiği işitilir, halk kızar, ressamın evinin önüne toplanıp bağırmağa başlar; ressam gidip içeriden yaptığı resmi getirir. Kölesine işkence etmesi, Zeus'un buyruğu ile Kafkas dağına gerilip karaciğeri her gün koca bir kartala oydurulan Prometheus'un resmini daha iyi yapabilmek içinmiş. O güzel resmi görünce halk hayran olur, deminki bağırışmanın yerine bir alkışlama başlar, yarattığı güzelliğin uğruna ressamın suçu bağışlanır” (Ataç, 2000: 116)

Bu hikâyedeki davranış etik değildir. Ortaya çıkan güzelliğe rağmen etik değildir. “Kötü bir eylemi, hele insan canına mal olacak bir eylemi yararlı olduğu için dürüst ve güzel saymak yanlıştır. Kimsenin güzel işler yapmak uğruna çevresindekilere kötülük etmeye de hakkı yoktur.

4.8. İnsan Hakları

Bütün hakların ortak kökeninde özgürlük bulunur. Özgürlüğün en temel anlamı “bireyin başkasına zarar vermeden dilediğini yapabilmesidir.” (İnan, 2005: 14) İnsan hakları, bütün insanların hatta henüz doğmamış olanların da sahip olması gereken haklardır. İnsan hakları özünde genel ve evrenseldir. Kepenekçi de insan hakları kavramına bu açıdan bakarak, insan haklarını; “İnsanlığın belli bir gelişme çağında teorik olarak, bütün insanlara tanınması gereken ideal hakların tümü.” (Kepenekçi, 2000: 1-2) olarak tanımlamıştır.

4.9. Kendine Yapılmasını İstemediğin Davranışı Başkasına Yapmamak

Kişi kendisini her zaman kendi eylemlerini değerlendirme kudretine sahiptir. Bu değerlendirmeler kişinin kendine ve başkalarına karşı eylemlerini kontrol etmesini sağlar. Kendine yapılmasını istemediğin şeyi başkasına yapmamak, bütün insanların ahlâki olanın peşinde olmasını sağlar, her bireyde bir otokontrol sistemi kurar. “Böylece kişinin kendisine karşı sorumluluğu başka insanlarla olan ilişkilerini belirler. Kişinin kendi eylemlerine değer biçmesini izleyen yaşantı vicdan

denen bilinç olgusunun oluşmasını sağlar.” (Kuçuradi, 1999: 154) Başkalarının hakkını kendi hakkımızı gözetir gibi gözetmek, çok önemli bir toplumsal görevin ifa edilmesiyle birlikte en büyük saygı göstergesidir. Davranışlarını bu yönde şekillendiren bireylerin oluşturduğu bir toplum mutluluk toplumu olur.

4.10. Sevgi

Sevgi, insanı; varlıklara, olgulara veya herhangi bir şeye karşı yakınlık ve bağlılık göstermeye yönelten içsel bir duygudur. Sevgi, nefret madalyonunun ters yüzüdür. Bir çocuk hayatında sevgiyi bulamazsa onun yerine koymak için nefreti arar, çocuk davranışıyla ilgili bütün sorunlar temelde sevgi eksikliğine indirgenebilir. (Nell, 1996: 267) Sevgi üzerine söylenmiş o kadar çok söz, yazılmış o kadar çok şiir vardır ki belki de hayatta hiçbir olgu edebiyatın bu kadar merkezinde olmamıştır. Hangi romanı açsanız, hangi sinema filmini izleseniz mutlaka bir sevgiye, bir aşka, bir muhabbete rastlarsınız. Bu açıdan sevgi evrensel bir değer olmanın da ötesinde doğanın bir kanunudur diyebiliriz.

4.11. Uygarlık

Uygarlık, bir ülkenin, bir toplumun, maddi ve manevi varlıklarının, fikir, sanat çalışmalarıyla ilgili niteliklerin tümü, medeniyet, (TDK, 2005) uluslararası ortak değerler seviyesine yükselen anlayış, davranış, yaşama vasıtalarının bütünü” (Kafesoğlu, 1993: 16) olarak tanımlanmaktadır. Uygarlık çok genel ve kapsamlı bir ifadedir. Bazı yazarlar uygarlığı bir evrensel değer olarak aldıkları gibi çevre ve çevreyi koruma, sanat, bilim ve bilimsel düşünce gibi konuları da ayrı birer başlık altında evrensel değer olarak almışlardır. Biz çalışmamızda bu saydığımız değerleri de uygarlık içinde kabul edeceğiz ve 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin incelenmesinde karşımıza çıkan bu alt değerleri ele alırken, uygarlık evrensel değeri başlığı altında inceleyeceğiz.

5. METİNLERİN İNCELENMESİ

Geçtiğimiz yüzyılda edebî metin incelemelerine yönelik pek çok yöntem geliştirilmiştir. Psikanaliz, yeni eleştiri, göstergibilim, yapısöküm, hermeneutik, metinbilim, dilbilim, anlambilim, stilistik bunlardan bazılarıdır. Kendi içinde tutarlı olmak kaydıyla her tür inceleme, edebî metni bir başka yönüyle tanımamızı sağlar. Çalışmamızın bu kısmında bizim incelememizdeki tutarlığı sağlayacak ölçütler ise incelenecek metinlerdeki evrensel değerler olacaktır. Bunların yanı sıra yer yer metinlerin eğitsel, edebî, sanatsal değerine de değinilecektir. Çünkü bu kitaptaki metinlerde evrensel değerlere ve/veya genel anlamda değerlere ilişkin bir mesaj verilecekse, bu mesajın iletiminde metinlerin önemini, kalitesini, edebî gücünü önemsemek gerektiği düşüncesindeyiz. Öğrenciye verilen bu metnin niteliğine

göre öğrenciyi okumaya, edebiyata yaklaştırabiliriz ya da öğrenciyi okumaktan soğutabiliriz. Bu yüzden ders kitaplarındaki metnin edebî niteliği büyük bir öneme sahiptir.

5.1. “Yolcu Konmaz Oteli”

Ders kitabında 1. tema olan (Eski adıyla ünite) ‘iletişim’ temasının 2. metni, Cemil Miroğlu’na aittir. Bu metnin alt teması iletişimsizlik, türü tiyatrodur. Eserde iki karakter bulunmaktadır. Bunlardan ilki Yolcu Konmaz Oteli’nin sahibi diğeri ise geçici olarak otelde çalışmaya başlayacak olan garson adaydır. Yolcu Konmaz Oteli’nin sahibi o gün gelecek özel müşterisini beklerken daha önce hiç görmediği garson adayı çıkagelir. Otelci Topaç isimli garsonu müşteri olarak beklediği şehzade zanneder. Garsona bir prenze nasıl muamele, nasıl hitap etmek gerekirse öyle davranır ve onunla öyle konuşur. Garson ise patronunun her işçisine böyle davranan kibar bir adam olduğunu düşünerek aynı kibar ve inceliği o da otel sahibine gösterir. Yanlış anlamalar üzerine kurulu olan bu metinde yazar, hem iletişimsizliğin yanlış anlamalara neden olacağını hem de farklı sosyal tabakadan iki insanın, eğer isterlerse birbirilerine karşı ne kadar kibar ve ne kadar nazik olacağını göstermeye çalışır. Basit bir yanlış anlama bütün mevki farklılığını ortadan kaldırmış, metnin sonunda işveren ile işçi aynı yemek masasına oturmuştur.

Metindeki nesne ve şahıs isimleri de metnin teması ile bütünlük gösterir. Örneğin *Yolcu Konmaz Oteli*, *Güngörmez Ülkesi* gibi adlandırmalar metnin teması ve alt teması ile paralel adlandırmalar olup bu isimlere iletişimsizlik adeta sinmiştir. Ingeborg Bachmann edebî metindeki bilinçli adlandırmalar üzerine şunları söyler: Adları adlandırmaları “bambaşka bir şey yüzünden ayırt etmeliyiz. Onları saran o özel hava, içinde buldukları o çok ince duyarlılıkla anlatılan özel durum onları bize tanıtmalı. O özel durum ise bizim dikkat etmemiz gereken küçük alıntılara veriliyor. (...) İsme dikkat etmekten çok daha önemli olan şey, o ismin söylendiği bağlama dikkat etmek.” (Bachmann, 1989: 84) Dolayısıyla *Yolcu Konmaz Oteli* metninde şahıslara değil ama en azından nesnelere yapılan böylesi bir adlandırmayla okuyucuya sezgisel göndermeler yapılmıştır denebilir. Çünkü adlandırmaların “böyle ışıldaması ve bizim onlara böyle bağlı olmamızdan daha gizemli bir şey yoktur.” (Bachmann, 1989: 68)

Kurgu itibarıyla çok da sahici bir kurgusu olmayan, hatta 7. sınıf öğrencisi için düzey altı olan bu metin, bir mesajı iletmek için kaleme alınmış alelade bir metindir, edebî değil. Mesaj itibarıyla bir anlam yüklüdür fakat iletişimsizlik teması için titiz bir tarama sonucu seçilmiş sanatsal bir metin değildir. Bu açıdan ders kitaplarına seçilecek metinler titizlikle seçilmelidir. Edebiyatımızda iletişimsizlik teması işlenmiş bir temadır. İyi bir tarama neticesinde iletişim temasını işleyen çok sayıda metne mutlak surette rastlanacağı kanaatindeyiz. Sözelimi usta öykücü Memduh Şevket Esendal’ın bir müsteşarla memur arasındaki iletişimsizliği anlattığı

Uğursuzluk adlı hikâyesi tam da bu türden, edebî, sanatsal ve gerçekçi bir metindir.

Bu metni okuyacak çocuklar arasında geleceğin işvereni çocuklar da mutlaka vardır. Gelecekte patron olacak çocuk, belki iş yaşamında doğrudan bu metni hatırlayarak olmasa bile kısmen bu metinle bilinçaltına yerleşen/yerleşecek olan, emri altındaki personele kibar ve nazik davranma eylemini gerçekleştirebilecektir. Bu metinle verilmek istenen bir veya birkaç değerden söz edilecekse o da ‘her birey değerlidir’, ‘eşitlik’ ve ‘sevgi’ evrensel değerleridir.

5.2. “Atatürk”

Ders kitabında 2. tema olan ‘Atatürkçülük’ temasının 1. metni olan bu metnin yazarı, Rasim Köroğlu’dur. Alt teması Atatürk, türü şiirdir. Bu şiirde, yukarıda bir evrensel değer olarak tanımladığımız uygarlık evrensel değerine yönelik bazı tespitler yapmamız mümkündür. Örneğin şiirde geçen

“Alıp ele yeni baştan vatani,

Kurmayı öğretti bize Atatürk” (Özbay vd., 2007: 26)

mısraları doğrudan ‘uygarlık’ evrensel değerine yönelik ifadelerdir. Bir başka mısradaki

“Kafayı daima ilme, fene,

yormayı öğretti bize Atatürk” (Özbay vd., 2007: 26)

derken de ‘uygarlık’ evrensel değeri içerisinde bir alt birim olarak ele alınan bilim ve bilimsel düşünceye gönderme yapılmaktadır. Yine bu satırların ardından devam eden mısralar aynı evrensel değer çevresinde bilim ve bilimsel düşünceye ilişkin mısralardır:

“Bilimin ışığı açarken yolu,

bilgiyle ışığı şu Anadolu” (Özbay vd., 2007: 26)

“Bilimde, teknikte kalmadık geri,

Harcadık emeği, akıttık teri,

Cehalet denilen paslı çemberi,

Kırmayı öğretti bize Atatürk” (Özbay vd., 2007: 27)

Şiirin başka mısraları ise şöyledir:

“Sevgiyle öksüzü, yetimi, dulu,

Sarmayı öğretti bize Atatürk.” (Özbay vd., 2007: 26)

Bu mısralarda ise hiçbir ayırım gözetmeden tüm insanları eşit bir şekilde kucaklanması vurgusu yapılmaktadır. Alıntılanan bu mısralarda ‘eşitlik’ ve ‘her birey değerlidir’ evrensel değeri mevcuttur.

“Yollar yapılırken ovaya, dağa,

kalkındı ülkemiz baştan ayağa,

En önde koşarak gelecek çağa

Girmeyi öğretti bize Atatürk” (Özbay vd., 2007: 27)

mısralarında ise yine evrensel bir değer olarak ‘uygarlık’ bilinci aşlanmaktadır.

5.3. “Hayata Açılan Kapılar”

Ders kitabında 3. tema olan (Eski adıyla ünite) ‘Kavramlar ve Çağrışımlar’ temasının 2. metni olan bu metnin alt teması estetik zevk, yazarı Oya Berk’tir. *Hayata Açılan Kapılar* başlıklı metin, kapının kelime anlamından yola çıkarak bir nesne olarak kapının çağrışımlarını verir. Ardından bir eşya olarak kapının tarihsel süreç içerisindeki işlevlerini aktarır. “Ev sahibinin nereden geldiğini, mesleğini ve ekonomik durumunu yansıtır kapı tokmaklarındaki ayrıntılar. Tokmaklarda çoğunlukla el şeklinin tercih edilmesi, insan elinin bol kazanç ve bereketi temsil etmesi inanışına dayanır.” (Özbay vd., 2007: 42) *Hayata Açılan Kapılar* metninden yaptığımız bu alıntıdan da anlayacağımız üzere bu metinde kapının manevi karşılığı ve soyut anlam katmanları da öğrenciye aktarılmaya çalışılmıştır.

Hayata Açılan Kapılar adlı metindeki bazı paragraflar çok belirgin olmamakla birlikte dolaylı da olsa evrensel değerlere yöneliktir denilebilir. Örneğin, “Gelenleri sorgusuz sualsiz kabul ettiğimiz, başkalarına güvenip kapılarımızı hiç kilitlemediğimiz günler geride kaldı.” (Özbay vd., 2007: 42) mısralarını okuyan öğrenci ahlâklı olmanın insanların birbirine olan güvenlerini arttıracaklarını anlayacaktır. ‘Her birey değerlidir’ evrensel değeri kapsamında misafirperverliğin, karşılıklı olarak insanların birbirine güven duymasının geleneğimizde yer ettiğini öğrenecektir. Yukarıda çalışmamızın ikinci bölümünde adaletin, karşılıklı güven duygusu ile bağlantılı olduğunu, ayrıca adaletin bir tanımının “herkesin karşısındakinin adaletli olduğuna güvenmesi” (Akarsu, 1965: 84) olduğunu söylemiştik. Dolayısıyla ‘ahlâklılık’, ‘kendine yapılmasını istemediğin davranışı başkasına yapmamak’ ve ‘adalet’ evrensel değerlerini içselleştirme açısından bu metin işlevsel bir özelliğe sahiptir, diyebiliriz.

“Soğuk ama güvenli bir zırhın arkasında, sıcak sohbetlerimiz de ‘kilitleniyor’. Dökme demirden kilit ve anahtarları, kapı eşiklerini, belli belirsiz bir çocukluk anısı olarak da olsa hatırlayacak mı yeni gelen nesil? Anadolu şehirlerinde, büyük şehirlerin ücra semtlerinde, hayatın aktığı yerdir kapı eşikleri.” (Özbay vd., 2007: 42) Öğrenci bu geçmişe yönelik özlem dolu mısralardan, geçmişe dair bir takım ipuçları bulmakla kalmayacak aynı zamanda mazinin

sıcaklığını duyumsayacaktır. Bu duyumsama, içerisinde insan sevgisini, barışı, uygarlığı barındırır.

Hayata Açılan Kapılar edebî açıdan önemli, tek düzelikten uzak, sanatlı söyleyişleri, güzel benzetmeleri içerisinde barındıran bir metindir. Belli bir üslubu yakalamış, günlük dilin çok üstündeki bu metin öğrencide okuma zevkini geliştirebilir. Hatta kitaptaki diğer metinlere göre ortalamanın üzerinde bir dil tutturmuştur denilebilir. Bu açıdan, *Hayata Açılan Kapılar* adlı metin bundan önce incelediğimiz ve bundan sonra inceleyeceğimiz, birkaç metinle oldukça zıt özellikler gösterir. Örneğin, yukarıda incelediğimiz *Yolcu Konmaz Oteli* adlı metnin 7. sınıf öğrencisi için düzey altı bir metin olduğunu söylemiştik. Bu açıdan *Hayata Açılan Kapılar* seviye itibarıyla *Yolcu Konmaz Oteli* adlı metinle hemen hemen zıt özellikler gösterir. Bu çelişkiyi kitap yazarlarının farklılığına, komisyonun metin seçiminde ortalama bir ölçüt belirleyememesine, ortalama bir yaklaşım tutturamamasına bağlayabiliriz.

5.4. “Karada Yüzen Donanma”

Karada Yüzen Donanma adlı metnin türü hikâyedir. Ders kitabında 4. tema olan Millî Kültür temasının 2. metni olan bu metnin alt teması Türk Büyüklüğü'dür. Metinde İstanbul'un fethi kısaca öykü şeklinde anlatılmaya çalışılmıştır. Tarihi açıdan büyük bir önem arz eden tarihî bir olay anlatılmakla birlikte azim, azimli olmak, beyin gücü, kararlılık, başarı ve başarının sırrı gibi kişilik özellikleri öğrenciye aktarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda metinde geçen şu sözler dikkate değer, önemli sözlerdir: “Fakat genç padişah hiçbir imkânsızlığa teslim olmak istemiyordu. Aradığı çare, çaresizlikten çıkacaktı.(...) İmkânın sınırını görmek için imkânsız denemek lazım.(...) ‘Normal insanlar’ hayatı en kolay taraflarıyla yaşamaya çalışırlar. (...) Tarihe şan verenler ‘imkânsızlıklar karşısında’ pes etmeyenlerdir.” (Özbay vd., 2007: 54-55)

Bunun yanında *Karada Yüzen Donanma* adlı metin tarihi bir metindir. Bu açıdan öğrenci için tarih dersini zevkli kılmaya yardımcı olacağı da düşünülebilir. Tarihsel olayların ve kişiliklerin edebî metne konu olması sosyal bilimler ile edebiyatın mutlu birlikteliklerindedir.

Metnin yazarı Yavuz Bahadıroğlu'dur. Bahadıroğlu hakkında edebiyat kaynaklarında hiçbir bilgiye rastlamış değiliz. Yazara ilişkin bir takım bilgileri internet aracılığıyla bulabildik. Yüzlerce romanı olan yazarın, ülkenin çeşitli yerlerinde binlerce konferans verdiği bu bilgiler arasındadır. (http://tr.wikipedia.org/wiki/Yavuz_Bahadıroğlu, 2008). Fakat adı geçen yazarın, yüzlerce roman kaleme almasına rağmen edebiyat eleştirmenleri ve akademisyenler tarafından yazılan roman inceleme kitaplarında, hiçbir romanının incelemeye tabi tutulmaması, Bahadıroğlu'nun edebiyatımızda ne kadar etkili bir isim olduğuna işaret eder. Bu araştırma esnasında ayrıca Behçet Necatigil'in *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* (1998) ve İhsan Işık'ın (2001) tam 3218 şahsiyete

yer verdiği *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi* gibi ansiklopedik türden eserler de kontrol edilmiş ve yazara dair hiçbir bilgi bulunamamıştır. Bu tespit yazarın edebî kalitesine dair bir ipucu verdiği gibi daha da önemlisi 7. sınıf Türkçe ders kitabı yazarlarının metin seçiminde ne kadar titiz davrandıklarını gösteren hususlardan sadece bir tanesidir.

Karada Yüzen Donanma da kitaptaki diğer bazı metinler gibi edebî eser üslubunun dışına çıkar. Sözelimi fethi anlatırken satır aralarında kaynaklara dayandığını vurgulayarak sayısal verileri bir tarihçi titizliğiyle aktarmayı ihmal etmez.

“Ordu, merkez, sağ ve sol olarak üç kısma ayrıldı. 19 Nisanda yapılan ilk saldırıda, tekerlekli kuleler kullanıldı ve bu saldırı ile Topkapı surlarından burçlara kadar yanaşıldı.”, “Asker sayısı 150.000–200.000 arası olduğu çeşitli kaynaklarda belirtilen Osmanlı ordusu tarafından son kez kuşatıldı.” “21–22 Nisan gecesi 67 (ya da 72) parça gemi düzeltilmiş yoldan Haliç’e indirildi.” (Özbay vd., 2007: 53-54)

Sözcüklerin büyüüne güvenmeyenler matematiğin rasyonel dünyasına uzanarak sözcükleri daha sahici, daha muhkem kılmak ister. Metnin yazarı da öyküde edebiyatla yapamayacağı şeyi matematiksel verilerle, tarihi kaynakları vurgulayarak yapmaya çalışıyor. Belki de yazılan metnin bir hikâye olduğunu unutuyor. Sonuçta ortaya didaktik bir metin çıkıyor. Üstelik metin kitapta öykü olarak da tanıtılmıştır. Oysa Feridun Fazıl Tülbentçi, Tarık Buğra, Ömer Seyfettin gibi yazarlarımızın millî değerlere yönelik tarihî metinler kaleme aldıklarını biliyoruz. Hatta Yahya Kemal Beyatlı’nın *Kendi Gök Kubbemiz* (1993) isimli kitabında fetih ve Fatih konulu şiirler olduğu gibi *Aziz İstanbul* (1992) kitabında da fethi anlatan çok seçkin metinlere rastlanır. Bu yazarların kaleme aldıkları metinler edebî açıdan son derece nitelikli eserler olup bunu kitap yazarlarının dikkate alması gerekirdi diye düşünüyoruz. Çünkü bir Türkçe ders kitabı yazarının, edebiyat eğitimcisinin, “her seviyedeki faaliyetinde temel hareket noktası ve hemen hemen biricik objesi edebî eser yani edebî metindir. Edebî eserden soyutlanmış bir edebiyat eğitimi düşünülemez. Bir başka söyleyişle, edebî eserin ihmal edildiği” (Çetişli, 2006: 79) bir Türkçe ders kitabı kuru bir bilgiye dönüşme tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Karada Yüzen Donanma metni doğrudan herhangi bir evrensel değere yönelik değildir. Bu metni okuyan öğrencinin, yukarıda sözünü ettiğimiz kazanımları elde etme ihtimali dışında evrensel değerlere ilişkin bir kazanım elde edeceğini söylemek güçtür.

5.5. “Susayan Konya”

Ders kitabında 5. tema olan (Eski adıyla ünite) ‘Doğa ve Evren’ temasının 1. metni olan bu metnin alt teması *Susayan Konya*, yazarı Aysin Tektaş’tır. *Susayan Konya* metni, yazarın Konya Kapalı Havzasında yapılan bir proje faaliyeti

kapsamında bölgeye yaptığı geziden kesitler sunmaktadır. Yazar sırasıyla Tuz Gölü, Obruk Han, Kemerli Kapı, Karapınar, Acıgöl, Meke Krater Gölü gibi turistik doğa güzelliklerini okuyucuya anlatmaktadır. *Susayan Konya* başlıklı bu metnin öğretmen kılavuz kitabında gezi yazısı olduğu belirtilmiştir. (Özbay vd., 2007: 203) *Susayan Konya* sosyal bilgiler kitabında yer alan bir metin değil de Türkçe kitabında yer alan bir metin olduğu için ağırlıklı olarak edebiyat eksenli bir anlatı olması gerektiği kanısındayız. Fakat bu metnin tam olarak konuya hangi açıdan yaklaştığını kestirmekte güçlük çektik. Örneğin metnin bir yerinde Tanpınar'dan Konya ile ilgili alıntıya yer veren yazar,

“Hava kararmaya başlamıştı ve biz Konya merkeze doğru ilerliyorduk. Şarkılar eşliğinde Mevleviler diyarı Konya'ya vardığımızda, 350 kilometre yol almış olmanın yorgunluğu kendini iyiden iyiye belli etmeye başlamıştı. Kentin girişinde Mevlâna herkesi olduğu gibi bizleri de; ‘Gel, gel; ne olursan ol, yine gel’ sözleriyle karşılıyordu.” (Özbay vd., 2007: 63)

gibi cümlelerle de yer yer son derece edebî bir üslupla konuşurken, bazen de bir coğrafya kitabının salt teorik bilgilerini, yine bir coğrafya kitabı üslubu ile ardı ardına vermekten geri durmaz.

“Konya Havza'sının ekonomisi temel olarak tarıma dayanır. Türkiye'nin tahıl ambarı olarak bilinen Havza'da şeker pancarı üretimi önemli bir yer tutar. Buna ek olarak hayvancılık da yaygın olarak yapılır. Ayrıca Tuz Gölü çevresinde yılda 750 000 ton tuz üretilmektedir. Bu da Türkiye'nin toplam tuz üretiminin % 55'i demektir.” (Özbay vd., 2007: 65)

Böylesi teorik bilgiler, sayısal veriler her şeyden önce bir edebî metnin kendisine zarar verir. Bu açıdan *Susayan Konya* yukarıda eleştirdiğimiz *Karada Yüzen Donanma* metniyle benzerlik gösterir. Bu, teorik bilgiye veyahut bilimsel bilgiye yapılan bir eleştiriden ziyade yazarın metin içerisinde ortalama bir üslup tutturamamasına yapılan bir eleştiridir.

Türkçe dersinin amacı Türk dilinin; dinleme, okuma, konuşma ve yazma gibi temel becerilerini kazandırmaktır. Bu temel beceriler ise öğrencilere en iyi şekilde, Türk dilini kullanan, Türk dili ile eserler kaleme alan seçkin edebiyat metinleri aracılığıyla kazandırılır. Dolayısıyla bir Türkçe ders kitabındaki metinlerin, bu temel beceriler göz önüne alınarak hazırlanması gerekir. Edebiyatın görevi bir nesneyi, bir olguyu tanıtarak onun hakkında bilgi vermek değildir. Edebiyat böylesi bilgileri içselleştirerek aktarır, eğer bilgi verecekse bile bu bilgi, haberdar etmek anlamındaki bilgi değildir. Mutlaka “böyle bir bilgi aktarımı da gerekli olabilir, ama bu, başka bir dersin başka bir çalışmanın içinde yer almalıdır.” (Uçan, 2008: 66) Nitekim öğrenci *Susayan Konya* başlıklı metindeki bilgileri zaten bir sosyal bilgiler kitabı aracılığıyla edinmiştir ya da edinecektir. Ayrıca Türkçe dersindeki edebî metinlerin görevi “ ‘Olmayı öğrenmek’; ön yargılardan uzak,

doğruya doğru, yanlışla yanlış diyebilen, yanlışını da gözlemleyebilen bir ufku, bakış açısını” (Uçan, 2008: 64) kazandırmaktır.

Yazar metindeki bu tutarsızlığı bilinçli mi yapmıştır bilmiyoruz. Okuyucu da bunu bilinçli olarak görmeyebilir. Ama sözel zekâsı biraz gelişkin bir öğrenci dahi öğretmenin de yönlendirmesiyle *Susayan Konya* metnindeki bu üslup değişkenliğini, Türkçe kitabındaki bu coğrafya bilgisine kaçan üslubu kolaylıkla fark edebilir.

Aslında genel olarak bakıldığında temanın kendisi de isim olarak zaten coğrafya bilgisi aktarmaya müsait bir temadır. Dolayısıyla bir noktadan sonra metin yazarlarının eleştirilmesinin gereksiz olduğu kanaatindeyiz. Çünkü 5. temadaki adlandırma, Türkçe ders kitabına uygun bir adlandırma değildir. Bu bağlamda 5. temanın adı, daha edebiyat eksenli bir isimlendirme olabilirdi. Örneğin *şairler ve mekânlar* yahut *edebiyatın mekânları* türünden bir isimlendirmeyle şehirleri veya doğayı tanıtan daha edebiyat eksenli metinler seçilebilirdi. Hatta Türk edebiyatında böylesi bir başlığın altını doldurmak hiç de güç olmayacaktır. Çünkü edebiyatımız bu açıdan seçkin örneklerle doludur. Örneğin, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın *Beş Şehir*, Samiha Ayverdi’nin *İstanbul Geceleri*, Salah Bırsel’in *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları* gibi kitaplar edebiyatımızda doğa ve mekân eksenli en seçkin yapıtlardır sadece birkaçıdır.

Evrensel değerler açısından metne bakmak gerekirse, yukarıda metinden yaptığımız alıntılardan da anlaşılacağı gibi, *Susayan Konya* metni, ‘uygarlık’ evrensel değeri başlığı altında değindiğimiz çevre ve çevreyi koruma evrensel değerini başat değer olarak öne çıkaran bir metindir. Yazar metinde Türkiye’nin doğa harikalarının olduğu bir bölgedeki çölleşme ve kuraklıktan hareketle metnini oluşturarak öğrencilerdeki doğayı ve çevreyi koruma hassasiyetini geliştirmeye çalışıyor. “Bir gün buralarda gördüğümüz güzellikleri çocuklarımıza aktaramayacağımızı düşünmek bile korkutuyor bizi.” (Özbay vd., 2007: 67) sözleriyle doğrudan geleceğin mirasçısı olan öğrenciyi metne muhatap kılan ve öğrencideki hassasiyeti tetikleyen bir cümle oluyor. Ayrıca *Susayan Konya* metninin etkinliklerinin ardından *Derse Hazırlık İçin Kaynak* başlığı altında öğrenciye sunulan üç metin de yine bu bağlamda öğrenciye sözü edilen değeri kazandırmaya yönelik farklı metin örnekleridir. *Susayan Konya*, bir takım üslup hatalarından ve bilgi ağırlıklı olmasından dolayı edebî olarak zayıf bir metinken evrensel değer olarak ‘çevre ve çevrenin korunması bilincini’ öğrenciye aktarabilecek bir metindir denebilir.

5.6. “Mustafa Kemal’in Kağnısı”

Ders kitabında 6. tema olan Toplum temasının 3. metni olan bu metnin alt teması dayanışmadır. *Mustafa Kemal’in Kağnısı* adlı bu metnin türü şiirdir. Edebî açıdan güçlü bir metin olan bu şiirde Kurtuluş savaşının arka planında zafer için

çalışan Anadolu kadınlarının fedakâr ve cefakâr hizmeti anlatılmaktadır. Şiirde geçen Elif kadın, tüm Anadolu kadınlarını temsil etmektedir. Şiirde adeta Elif'in şahsında şehit analarını, savaşta kocasını yitiren Türk kadını, vatani için verdiği mücadelesiyle destanlaşan Nene Hatun'u hatırlarız.

Metinde, 'sevgi' evrensel değeri yoğun bir şekilde işlenmektedir. Bu sevgi Mehmetçiğe mermi taşıyan, bunun için çırpınan, aç kalan, susuz kalan Elif'in vatan sevgisidir. Kurtuluş savaşında fedakâr bir kadın tablosu çizen bu şiir, Elif'in şahsında tablolanan fedakârlık, dayanışma, vatan sevgisi gibi değerleri öğrencide içselleştirme noktasında yetkin ve güçlü bir metindir.

Ayrıca Elif'in hayvan sevgisini de şiirde görmekteyiz. Nitekim Elif kağnyı çekerken öküzlerine gösterdiği ihtimamı şöyle dile getirilir:

“Öküzleriyle kardeş gibiydi Elif,
Yemezdi, içmezdi, yemeden içmeden onlar
Kocabaş, çok ihtiyardı, çok zayıftı,
Mahzundu Sarıkız, yanısıra
Gecenin ulu ağırlığına karşı,
Hafiftiler, inceden inceden” (Özbay vd., 2007: 83)

Bu şiiri okuyan öğrencinin, eğer kendine ait bir evcil hayvanı varsa hayvanlarıyla arasında güçlü, sevecen, ortak bir dil geliştirecektir. Fakat günümüz bazı aşırı hayvan sever gruplarda olduğu gibi hayvan sevgisini abartmamak lazımdır. Öğretmenin de yönlendirmesiyle öğrencinin dikkati şiirdeki bazı mısralara çekilerek hayvan sevgisinin kutsal değerlerin üzerinde bir sevgi olmaması gerektiği öğrenciye kazandırılabilir. Söz gelimi şiirde de Elif'in vatan sevgisi, hayvan sevgisinin üstünde bir sevgidir. Elif'in hayvan sevgisi, vatan sevgisinden gelmektedir. Elif öküzlerini vatani için sevmektedir. Çünkü öküzleri, onun Mehmetçiğe mühimmat taşımasında yegâne yardımcısıdır. Nitekim mermi taşıma esnasında tökezleyip kalan, kendisini yarı yolda bırakan öküzlerine şöyle seslenir Elif:

“Aman Kocabaş, ayağını öpeyim kocabaş,
Vur beni, öldür beni, koma yollarda beni.
Geçer, götürür ana çocuk mermisini askercığın
Koma yollarda beni, kulun köpeğin olayım.
Bak hele üzerimden ses seda uzaklaşır,
Düşerim gerilere iyiceden iyiceden” (Özbay vd., 2007: 84)

Yukarıda da söylediğimiz gibi bu metin, sevgi evrensel değerine yönelik bir metindir. Bu sevgi vatan sevgisidir, millet sevgisidir, hayvan sevgisidir denebilir.

Mustafa Kemal'in Kağnısı, daha önce ele alıp incelediğimiz *Hayata Açılan Kapılar* metni gibi edebî ve sanatsal açıdan güçlü bir metindir. Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya ait bu şiirde, şair her bendin son mısrasında kullandığı kafiye ve rediflerle (heceden heceden, önceden önceden, inceden inceden, niceden niceden, düşünceden düşünceden, iyiceden iyiceden, yüceden yüceden) şiirin müzikalitesini artırarak şiire güçlü bir ahenk katar. Bu bağlamda şiirdeki bu güçlü ses, öğrencinin şiir zevkinin gelişmesine katkı da sağlayacaktır.

Mustafa Kemal'in Kağnısı gibi milli değerleri konu alan edebî metinler ele aldığı konuyu içselleştirmede genellikle yetersiz kalır. Bu tür metinler salt düşünceden oluşan metinlerdir. Oysa gerçek sanatsal metinler ise düşünceden değil estetikten hareket eder. Gerçek şiir ise “önce düşünceyle tanışıp oradan şiire değil de şiirden düşünceye gitmelidir. İyi şairin şiiri sadece sözcük tadına sahip olmamalı, onu aşmalı ve imaja çıkmalıdır. Oradan da imajlararası örgüye geçmelidir” (Öngören, 1997: 72) Bu açıdan, Dağlarca'nın şiiri gerçek bir şiir hüviyetindedir. Çünkü Dağlarca'nın *Mustafa Kemal'in Kağnısı* adlı şiiri, onun diğer tüm metinlerinde olduğu gibi kuru bilgiden kaçınarak oluşturulmuştur. Bu açıdan “edebiyat eseri ne bir ahlâk risalesi, ne bir didaktik kitap, ne de bir ideoloji manifestosudur. Herhangi bir metnin varoluşundaki biricik veya birinci amaç 'fayda' ise, ona edebiyat eseri denilemez; edebiyat eserine de bütünüyle faydacı bir bakış açısıyla” (Çetişli, 2006: 79) yaklaşılmaz, yaklaşılamaz. Dağlarca çocuk edebiyatı metinlerinin salt öğretici niteliği taşıyan kuru metinler olmamasına dikkat etmiştir. Bu bağlamda şiirlerinde didaktizmden kaçınmıştır. Bu konu, yukarıda *Edebî Metnin Eğitici Bir Araç Olma Yeterliliği ve Edebî Metinde Fayda* başlığında değindiğimiz edebiyat eserinde korunması gereken dengelerden birisi olan faydacılıkla estetik kaygı arasındaki ilişki konusunun bizzat kendisidir.

Tacettin Şimşek (2006: 221), Fazıl Hüsnü Dağlarca ile ilgili yazdığı bir yazısında, bilgi aktarma açısından Hasan Âli Yücel ile Dağlarca arasında örneklerle bir karşılaştırma yapar:

“Çok severiz biz okulu,
Kitabımız bilgi dolu.
Okur, yazar her Türk oğlu,
Yükselmenin budur yolu.
Biz okullu çocuklarız,
Hem çalışır, hem oynarız.’

Aynı tema çerçevesinde Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın kaleme aldığı bir başka örnek:

‘Çocuklar sevinelim
Kocaman bir oyuncaktır okulumuz
Basamakları sizin

Pencereleri sizin

Kapıları sizin

Ağaçları sizin

Saksılardaki çiçekleri sizin

Onlarla niye oynamıyorsunuz çocuklar ?”

Her iki metinde de okul sevgisi tema olarak işlenmekle birlikte, birinci metin bir yetişkin tavrını yansıtırken, ikinci metin çocuk yaklaşımını sezdirir niteliktedir. Buna göre birinci metni manzume, ikinci metni şiir olarak değerlendirmek yanlış olmaz.

SONUÇ

Çalışmamıza konu olan kitaptaki metinler evrensel değerler açısından düzey üstü metinlerdir denebilir. Hiçbir yazar, yazdığı metni salt değer kazanımı sağlasın diye yazmaz. Ama en azından ders kitabı editörleri ve yazarları, metinlerin eğitsel ve edebî açıdan yeterli olmasına yönelik bir kaygı taşırsa, genelde değerler özelde evrensel değerler açısından ideal metinlerin ortaya çıkacağı düşüncesindeyiz. Çünkü kitaba alınan metinlerin seçiminde evrensel değerleri içermesi açısından iyi seçimler yapıldığını söylemekle birlikte edebî kaygılar açısından bunu söylemek güçtür. Örneğin bir gezi yazısı seçilecekse bu seçim edebiyatımızdaki en seçkin örneklerden yapılmamıştır. Metin seçiminde çok titiz davranılmadığı yine metin yazarlarının isimlerine bakınca anlaşılacaktır. Örneğin kitapta metinleri bulunan Sait Faik Abasıyanık, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Haldun Taner, Şevket Rado dışında diğer yazarlar hakkında bilgi bulmak pek güçtür. Bu bağlamda yüzlerce yıllık bir birikime sahip olan Türk Edebiyatı ve bunun yanı sıra dünya edebiyatlarından hemen her konuda çok kaliteli metin örnekleri seçmek varken, kitabı hazırlama aşamasında kolaya kaçıldığı, iyi bir tarama yapılmadığı göze çarpan bir diğer noktadır.

Edebiyat gündelik dilin peşinde olmayıp daha üst bir dilin peşindedir. Üslup edebiyata dair bir hadise olup edebiyatın bir bakıma ruhudur. Edebî metin üsluba ulaştığı zaman kemale erer. Üslupsuz metin edebiyat metni olmaktan çıkar. Nitekim Sartre, edebî metni bilimsel iletişimden ayıran şeyin, onun tek sesli, tek anlamlı olmayışına borçlu olduğunu söyler. Bu bağlamda gerçek edebiyatçının dil sanatçısı olduğunu, üzerine düşürdüğü ışıkla, verdiği ağırlıkla sözcükleri değişik düzeylerde, birkaç anlama gelecek biçimde kullanabilen kişi olarak tanımlar. (Naci, 1998: 245) Ayrıca her metin belki öğrenciye/okuyucuya iyi şeyler kazandırabilir ama isabetli metnin altını tekrar tekrar çizmek gereklidir. Çünkü bir *Mesnevi* okuruna Ahmet Ümit'in *Bab-ı Estrar* romanı bir şey vermeyebilir. Ya da bir Rilke okuruna Orhan Veli yavan gelebilir. Bu açıdan metin seçimi, özellikle kendine özgü bir üsluba erişmiş metnin seçimi, edebiyat ve Türkçe eğitiminde

önemli bir meseledir. Bizim incelemeye çalıştığımız 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki edebî metinler, evrensel değerler açısından yeterli düzeydedir. Fakat metin seçiminde çok daha iyi bir taramayla öğrencilere, değerleri öğreten değil, içselleştirmelerine yardımcı olan, üslup açısından, edebî açıdan daha iyi, daha sanatsal metinler seçilebilirdi.

KAYNAKLAR

- AKARSU, Bedia, (1965), *Ahlâk Öğretileri I*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- ALPER, Yusuf, (2001), *Şiir ve Psikiyatri Kavşağında*, İstanbul: Okyanus Yayınları.
- ALVER, Köksal, (2006), “Edebiyatın Sosyolojik İmkânı”, *Edebiyat Sosyolojisi*, (ed. Köksal ALVER), Ankara: Hece Yayınları, s. 11-21.
- ANDI, Mehmet Fatih, (1999), *Roman ve Hayat*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- ATAÇ, Nurullah, (2000), *Söyleşiler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- AYTAŞ, Gürsel, (2006), “Edebî Türlerden Yararlanma”, *Millî Eğitim Edebiyat Eğitimi Ve Öğretimi Özel Sayısı*, S. 169, s. 261–277.
- AYVAZOĞLU, Beşir, (1997), *Geleneğin Direnişi*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- BEYATLI, Yahya Kemal, (1992), *Aziz İstanbul*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- BEYATLI, Yahya Kemal, (1993), *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.
- BABACAN, Mahmut, (2005), “Çocuk Tiyatrosunun Eğitime Katkıları”, *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, S. 104–105, s. 288–295.
- BACHMANN, Ingeborg, (1989), *Frankfurt Dersleri*, (çev. Z. Sayın), İstanbul: Bağlam Yayınları.

- CEMİLOĞLU, Mustafa, (2003), *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- ÇAKMAK, Fatih, (2000), *Evrensel Ahlâkî Değerlerin Kazanılmasında Din Eğitiminin Rolü*, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- ÇETİŞLİ, İsmail, (2006), “Edebiyat Eğitimi’nde ‘Edebî Metin’in Yeri ve Anlamı”, *Millî Eğitim Dergisi Edebiyat Eğitimi ve Öğretimi Özel Sayısı*, S. 169, s. 75–85.
- ÇİFTÇİ, Ahmet, (2006), *Vatandaşlık Bilgisi Demokrasi ve İnsan Hakları*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- EAGLATON, Terry, (2004), *Edebiyat Kuramı*, (çev. T. Birkan), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- EMRE, İsmet, (2006), *Edebiyat ve Psikoloji*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- ERCAN, İlke, (2001), *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Ulusal ve Evrensel Değerler*, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Fethi, Naci, (1998), *Eleştiri Günlüğü 5 “Kıskanmak”*. İstanbul: Oğlak Yayınları.
- GANDER, Mary J.- GARDİNER, Harry W., (1998). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, (çev. A. Dönmez, N. Çelen, B. Onur), Ankara: İmge Yayınları.
- IŞIK, İhsan, (2001), *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, Ankara: Elvan Yayınları.
- İNAL, Kemal, (1998), *Türkiye’de Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Değerler -27 Mayıs ve 12 Eylül Askeri Müdahale Dönemlerine İlişkin Bir İnceleme*, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi).
- İNAN, Kasım, (2005), *İlköğretim 7. Sınıfta Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi Öğretim Programında İfadesini Bulunan Temel Hak ve Özgürlüklerin*

Kazanılma Düzeyi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

KAFESOĞLU, İbrahim, (1993), *Türk Millî Kültürü*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

KAPLAN, Mehmet, (1997), *Hikâye Tahlilleri*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

KAPLAN, Mehmet, (1996), *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar -3 Tip Tahlilleri*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

KARAALİOĞLU, Seyit Kemal, (1980), *Edebiyat Sanatı*, İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.

KAVCAR, Cahit, (1988), *II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim*, Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

KEPENEKÇİ, Yasemin Karaman, (2000), *İnsan Hakları Eğitimi*, Ankara: Anı Yayıncılık.

KIŞLALI, Ahmet Taner, (1998), *Siyasal Sistemler: Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, Ankara: İmge Kitabevi.

KOÇ, Kadir, (2007), *İlköğretim 7. Sınıfta Okutulan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinde Öğrenciye Kazandırılması Amaçlanan Evrensel Değerlere İlişkin Tutumlar Üzerinde Öğretim Sisteminin Etkisi*, Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

KUÇURADİ, İoanna, (1999), *Etik*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

MEB, (2007), *Türkçe Ders Kitabı İlköğretim 7*, (ed. Murat ÖZBAY), Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

NECATİGİL, Behçet, (1998), *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, İstanbul: Varlık Yayınevi.

NELL, S. (1996), *Bir Eğitim Mucizesi*, (çev. G. D. Nalbantoğlu), Adana: Baki Kitabevi.

NUTTALL, Jon, (1997), *Ahlâk Üzerine Tartışmalar*, (çev. A. Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

OKTAY, Ahmet, (1995), *İnsan Yazar Kitap*, Ankara: Ark Yayınları.

ÖNGÖREN, Veysel, (1997), *Şiir ve Yenilik*, İstanbul: Broy Yayınevi.

ROUSSEAU, Jean Jacques, (1992), *Toplum Anlaşması*, (çev. V. Günyol), İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

ŞAHİN, Tuğba, (2004), “Eğitimin Teknolojik Temelleri”, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, (ed. Veysel SÖNMEZ), Ankara: Anı Yayıncılık. s. 187–212.

ŞENER, Ersun, (1989), *Türk Medenî Kanunu*, Ankara: Seçkin Kitabevi.

ŞİMŞEK, Tacettin, (2005), “Çocuk Şiirleri”, *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, S. 104–105, s. 219-231.

TDK, (1998), *Türkçe Sözlük C. I.*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

TDK, (2005), *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

TOURAINE, Alain, (2004), *Modernliğin Eleştirisi*, (çev. H. Tufan), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

UÇAN, Hilmi, (2008), *Dilbilim, Göstergibilim, Edebiyat Eğitimi*, Ankara: Hece Yayınları.

UÇAN, Hilmi, (2000), *Modern Türk Öyküsünde Maupassant ve Çehov Uzantısı Ya da Bir Genellenimin Kırılganlığı*, *Hece Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, S. 46–47, s. 161–172.

www.wikipedia.org/wiki/Yavuz_Bahadıroğlu (15.04.2008)